

*Анастасія Юрївна Логвіненко,
аспірант кафедри педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
буль. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено експериментальну методику підготовки майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності в учнів основної школи, що передбачала реалізацію визначених педагогічних умов (створення толерантного середовища в студентському колективі; удосконалення вмінь майбутніх учителів іноземної мови реалізації комунікативних моделей толерантної поведінки; залучення майбутніх учителів іноземної мови до творчої позааудиторної роботи толерантного спрямування). Подано результати експериментальної роботи, що доводять доцільність впровадження визначених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності в учнів основної школи в освітній процес під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів іноземної мови, педагогічні умови, толерантне середовище, комунікативні моделі поведінки, творча позааудиторна робота.

В умовах гуманістичного виховання особливого значення в останнє десятиліття набула проблема формування толерантності як однієї з важливих якостей особистості, що зумовлено політичними, економічними, правовими, соціальними перетвореннями, які відбуваються в Україні.

Особливістю професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови є розвиток мовленнєвої діяльності, включеної до процесу міжособистісного іншомовного спілкування, що полягає не в простому освоєнні мовленнєвих дій, а в поступовому вдосконаленні способу міжособистісного спілкування. Практична цінність засвоєння прийомів спілкування майбутнього вчителя іноземної мови полягає не тільки в оволодінні елементарними нормами етичної культури поведінки (такт, уважне ставлення до кожного учня і т. ін.), але і в усвідомленні того факту, що саме професійне володіння вміннями спілкування іноземною мовою, нормами мовленнєвої і немовленнєвої поведінки є вирішальним внеском в організацію навчальної діяльності учнів, формує комунікативну компетенцію, тобто готовність здійснювати іншомовне міжособистісне і міжкультурне спілкування, а, отже, бути конкурентоздатним на ринку праці [2].

Зазначимо, що проблеми підготовки майбутніх учителів іноземної мови постійно перебувають у полі зору науковців, зважаючи на те, що в сучасних концепціях мовної освіти в нашій країні наголошується на необхідності формування мовної особистості, яка здатна успішно вирішувати комунікативні завдання в умовах полікультурності. Так, різним аспектам професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов присвячено наукові дослідження таких учених, як: О. Абдуліна, І. Адольф, В. Андрущенко, О. Бердичевський, В. Бондар, Т. Бочарнікова, О. Галус, В. Горов, Т. Долгова, Л. Калмикова, Т. Комарницька, Ю. Пассов, О. Семенов, В. Семиченко, В. Сидоренко та ін.

Як бачимо, науковцями розглядаються різні

аспекти підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Натомість ними наголошується здебільшого на формуванні професійної компетентності, а проблеми формування в них толерантності і питання їхньої підготовки до формування толерантності в учнів висвітлені в науковій літературі недостатньо. Хоча, на нашу думку, саме вчитель іноземної мови відіграє вагомий роль у формуванні толерантності учнів, оскільки він є носієм як рідної культури, так і культури країни, мова якої вивчається. Ми цілком поділяємо твердження Т. Гурової, яка зауважує, що підготовка майбутніх учителів англійської мови до виховання толерантності в учнів є складним процесом, одним з етапів якого є формування толерантності самих студентів. За умови впровадження і проведення цілеспрямованої роботи щодо формування толерантності на заняттях з англійської мови майбутні вчителі мають можливість розвинути основні якості толерантної поведінки: «сприйняття», «розуміння», «прийняття»; вивчити прийоми міжкультурної комунікації, а також розвинути такі професійні якості, як: доброзичливість, контактність, уміння вести конструктивний діалог і знаходити компроміс у складних конфліктних ситуаціях [1, с. 79].

З огляду на вищезазначене, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови значна увага повинна приділятися як формуванню толерантності в них самих, так і підготовці їх до формування зазначеної якості в учнів засобами іноземної мови.

Метою статті є висвітлення експериментальної методики підготовки майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності в учнів основної школи з упровадженням певних педагогічних умов.

В аспекті дослідження під педагогічними умовами розуміємо таку обстановку чи обставини, що позитивно впливають на формування і розвиток складників виокремлених компонентів (аксіологічний, когнітивний, інтерактивний, афективний) підготовленості майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності учнів

основної школи і забезпечують повноцінний прояв кожного з них. Такими педагогічними умовами визначено: створення толерантного середовища в студентському колективі; удосконалення вмінь майбутніх учителів іноземної мови реалізації комунікативних моделей толерантної поведінки; залучення майбутніх учителів іноземної мови до творчої позааудиторної роботи толерантного спрямування.

Експериментальна робота з підготовки майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності в учнів основної школи передбачала поетапну реалізацію визначених педагогічних умов.

Метою першого – мотиваційно-настановного – етапу була реалізація педагогічної умови «створення толерантного середовища в студентському колективі», яка була спрямована на набуття студентами необхідних знань щодо сутності поняття «толерантність», ознайомлення з видами толерантності та формами прояву інтолерантності, усвідомлення значущості толерантності в професійній діяльності вчителя іноземної мови. Засобами реалізації зазначеної педагогічної умови виступили лекції, семінари, диспути, дискусії, що проводилися в межах педагогічного гуртка «Основи педагогіки толерантності» і навчальних дисциплін «Педагогіка», «Англійська мова», «Лінгвокраїнознавство».

Зазначений етап передбачав використання таких видів навчання, як: робота з інформативними джерелами (складання конспектів, написання рефератів, доповідей, складання тезаурусу педагогічних термінів), інтерактивні лекції (лекції-полілоги, лекції-дискусії), дискусії.

Так, у межах теоретичного блоку занять педагогічного гуртка «Основи педагогіки толерантності» було проведено кілька інтерактивних лекцій («Поняття толерантності», «Види толерантності», «Компоненти педагогічної толерантності», «Національна і конфесійна толерантність», «Толерантність до інших: різні світи», «Межі толерантності», «Міжнаціональна інтолерантність», «Толерантність у сім'ї»), у ході яких студенти знайомилися з сутністю понять толерантність та інтолерантність, розглядали види толерантності (расова, міжкласова, міжнаціональна, релігійна, географічна, освітня, вікова, фізіологічна, гендерна, сексуально-орієнтована, маргінальна, політична); визначали особливості конфесійної толерантності; характерні настанови, що властиві людям у галузі міжнаціональних відносин (до представників інших релігій, невіруючих, сект); особливості міжнаціональної толерантності, формування етнічної самосвідомості школярів; усвідомлювали небезпеку прояву нетерпимості між народами і культурами; причини і наслідки нерозуміння, що виникає в результаті взаємодії людини з представниками інших культур; навички й настанови, необхідні для успішної взаємодії з представниками іншої культури, людьми, що сповідують інші погляди, усвідомлення різноманіття культур; визначали ознаки міжнаціональної інтолерантності (етноцентризм,

ксенофобія, геноцид), прояви інтолерантності в підлітковому середовищі та її особливості, міжнаціональні міжособистісні конфлікти, насилля над іншими тощо; набували знань щодо проблеми толерантності у відносинах батьків і дітей і визначали можливі варіанти вирішення проблеми сімейної інтолерантності.

Крім занять педагогічного гуртка збагачення теоретичних знань щодо сутності толерантності відбувалось на заняттях навчальних дисциплін «Педагогіка», «Англійська мова», «Лінгвокраїнознавство».

Так, на заняттях з навчальної дисципліни «Педагогіка» під час вивчення навчального модулю «Історія педагогіки» лекційний матеріал було доповнено відомостями про погляди видатних філософів і педагогів щодо сутності толерантності.

У ході вивчення модулю «Теорія виховання» увагу студентів було зосереджено на гуманітаризації навчально-виховного процесу: розробка й упровадження форм і методів педагогічної діяльності на підставі ідей толерантності, формування в майбутніх учителів особистісних якостей і спеціальних умінь для виховання підлітків у напрямі толерантності.

Заняття навчальної дисципліни «Англійська мова» було доповнено темою «Конфлікти». Це було зумовлено тим, що саме поведінка в конфліктній ситуації свідчить про толерантність чи інтолерантність людини. Тому необхідно вміти вирішувати конфліктні ситуації, що виникають у різних життєвих ситуаціях на підстав розуміння і доброзичливості, тобто толерантності.

У межах навчальної дисципліни «Лінгвокраїнознавство» навчальний матеріал було доповнено такими темами, як «Культура різних народів», «Національна кухня різних народів», «Етикет і звичаї різних народів», що сприяло здійсненню студентами порівняльного аналізу різних аспектів власної культури і культури інших країн. З метою виховання поваги до поглядів і переконань людей різного віросповідання майбутнім учителям була запропонована тема «Релігія, звичаї, традиції, свята». Таким чином майбутні вчителі знайомилися із розмаїттям культур. Зауважимо, що крім англійських країн, деякі аспекти культури яких наявні в програмі іноземної мови, ми пропонували розглядати й інші країни (Китай, Туреччина, Туркменістан, Японія, Німеччина, Франція, Італія тощо), зважаючи на те, що англійська мова є міжнародною й володіння нею може стати в пригоді під час мандрівок або переїзду до якоїсь із країн.

На другому – комунікативно-поведінковому – етапі впроваджувалася педагогічна умова «удосконалення вмінь майбутніх учителів іноземної мови реалізації комунікативних моделей толерантної поведінки», що передбачала набуття практичних умінь і навичок студентів щодо формування толерантності в учнів основної школи, організації толерантної взаємодії, відпрацювання їх шляхом упровадження активних методів навчання, рольових ігор, вирішення педагогічних задач,

розв'язання конфліктних ситуацій тощо.

Зокрема, на практичних заняттях із зазначених навчальних дисциплін і в межах педагогічного гуртка зі студентами було проведено прес-конференцію «Педагоги минулого: погляди на толерантність», засідання асамблеї ЮНЕСКО «Світовий досвід формування толерантності», мозковий штурм, вправи («Емблема толерантності», «Пантоміма толерантності», «Відгадай колір за жестом», «Християни – мусульмани», «Карта нетерпимості», «Павутина забобонів», «Культюнарі», «Суд присяжних»), рольові ігри («Європейський потяг», «Чарівна крамниця», «Країни», «Карамбія», «Невідомі світи», «Як бути?», «Вгадайте, хто до нас на вечерю?» та ін.), вправи з використанням відеоматеріалів (уривки документальних або художніх фільмів, телепрограм, новин), які відображали проблеми толерантної/інтолерантної поведінки героїв сюжету.

У такий спосіб під час практичних занять студенти поглиблювали свої знання щодо сутності толерантності, комунікативних моделей поведінки в різноманітних ситуаціях, набували вмінь організації міжособистісної взаємодії на засадах толерантності, розвивали емоційний інтелект, емпатію тощо.

Третій – самостійно-творчий – етап був спрямований на реалізацію педагогічної умови «залучення майбутніх учителів іноземної мови до творчої позааудиторної роботи толерантного спрямування» і передбачав проведення різних позааудиторних видів роботи, самостійну творчу діяльність студентів застосування студентами здобутих знань, умінь і навичок під час педагогічної практики.

Для самостійної роботи майбутнім учителям іноземної мови було запропоновано інтерпретувати висловлювання видатних людей щодо толерантності: «Ми легше визнаємо свої помилки в поведінці, ніж у мисленні. Ніхто не може оцінювати іншого, поки не навчиться оцінювати самого себе» (К. Роджерс), «Дурниці – це поняття, що залежать від погляду. Те, що одному здається дурницею або нісенітницею, для іншого може мати важливе значення» (Корніліус), «Ваша думка для мене глибоко ворожа, але за Ваше право її висловити я готовий віддати своє життя» (Вольтер), «У практиці толерантності, твої вороги найкращі вчителі» (Далай Лама), «Толерантність – це джерело миру, а відсутність толерантності – це джерело безладу і неладів» (Пир Байл), «Найвищий результат освіти – толерантність» (Хелен Келлер), «Існує так багато гарного в найгіршому з нас, так багато поганого в найкращому з нас, що ж можна сказати про інших із нас?» (Роберт Льюїс Стивенсон), «Злість і нетерпимість – близнюки ворога правильного розуміння» (Махатма Ганді), «Толерантність – це масло, що пом'якшує тертя о життя» (Уїлберт Чир), «Історія людства тягнеться впродовж століть, але головний урок у ній – взаємна терпимість» (Еміль Золя), «Мир у всьому світі, як суспільний мир, не потребує, щоб кожна людина любила свого ближнього, він тільки вимагає, щоб люди уживались один з одним, виявляючи толерантність,

представивши свої суперечки справедливості і мирному урегулюванню» (Джон Кеннеді), «Прийняття, толерантність і прощення – ті уроки, що змінюють життя» (Джессіка Лендж).

Також студенти мали інтерпретувати запропоновані притчі, в яких порушується проблема толерантності: «Про акакала», «Про цвяхи», «Мандрівник», «Зробімо світ толерантним!», «Про Рай та пекло», «Про інваліда».

Значний інтерес викликав квест «Подорожуючи планетою», який було присвячено темам, які відображали відмінності у привітаннях різних народів, значення жестів, ставлення до гумору, правил етикету в публічних місцях, школі, гостинах тощо.

Реалізація зазначеної педагогічної умови здійснювалася також шляхом залучення майбутніх учителів іноземної мови до різноманітних національних свят, що проводилися в університеті іноземними студентами: Новруз (Туркменістан), Курбан Байрам (Туреччина і Туркменістан), День утворення КНДР, Китайський Новий рік, День рідної мови (Україна) та ін., що значною мірою покращувало психологічний клімат у групах, згуртовувало студентів, давало можливість показати свої таланти та здібності, дізнатися більше про різні країни, про особливості культури та побуту, що сприяло поглибленню їхніх знань щодо культурно-національних особливостей інших країн, із яких приїхали студенти, які навчаються разом із ними, допомагало їх краще розуміти й покращувало їхні взаємостосунки.

Крім цього, під час самостійної роботи студенти повинні були розробити сценарій виховного заходу, включаючи до нього конкурси, ігри, вистави, спрямованих на поглиблення знань щодо відмінностей різних культур, віросповідання, соціального статусу довоколишніх людей, формування толерантних якостей школярів, які вони додали до портфолію.

Одержані знання і набуті навички толерантної поведінки майбутні вчителі іноземної мови застосовували під час проходження педагогічної практики. Зокрема, у процесі педагогічної практики студентами були застосовані різні заходи, як-от: ігри, бесіди, перегляд художніх і документальних фільмів, випусків зарубіжних новин, уривків телевізійних передач, в яких порушувалися проблеми прояву інтолерантності в поведінці людей тощо. У такий спосіб студенти закріпили отримані знання під час занять педагогічного гуртка і фахових навчальних дисциплін та придбали нові, необхідні для майбутньої діяльності знання в реальній практиці.

Результати прикінцевого етапу дослідження засвідчили, що впровадження експериментальної методики сприяла підготовці майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності в учнів основної школи. Так, у рівнях підготовленості майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності в учнів основної школи експериментальної групи відбулися відчутні зміни внаслідок проведення цілеспрямованої роботи: на

високому рівні результати збільшилися на 18,4%, на достатньому рівні – на 20,3%, на задовільному рівні зменшилися на 6,1%, на низькому рівні – на 32,6%. У контрольній групі результати виявилися не такими відчутними: на високому рівні результати збільшилися на 4,0%, на достатньому рівні – на 2,8%, на задовільному рівні – на 0,9%, на низькому

рівні результати зменшилися – на 7,7%.

На підставі одержаних результатів доходимо висновку щодо доцільності впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до формування толерантності в учнів основної школи в освітній процес вищого педагогічного навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурова Т. Ю. Необхідність професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови до виховання толерантності / Т. Ю. Гурова // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2010. – [Спецвипуск «Сучасні тенденції в педагогічній науці України та Ізраїлю шлях до інтеграції»]. – С. 76–81.
2. Ким О. В. Специфические особенности в профессиональной подготовке будущего учителя иностранных языков. – [Электронный текст]. – Режим доступа : <http://articlekz.com/article/8658>

*Анастасия Юрьевна Логвиненко,
аспирант кафедры педагогики,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

РЕАЛИЗАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА К ФОРМИРОВАНИЮ ТОЛЕРАНТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ

Целью статьи является освещение экспериментальной методики подготовки будущих учителей иностранного языка к формированию толерантности у учащихся основной школы с внедрением педагогических условий: создание толерантной среды в студенческом коллективе; усовершенствование умений будущих учителей иностранного языка реализации коммуникативных моделей толерантного поведения; привлечение будущих учителей иностранного языка к творческой внеаудиторной работе толерантной направленности, которые внедрялись поэтапно.

Целью мотивационно-наставительного этапа была реализация первого педагогического условия, направленного на приобретение студентами необходимых знаний относительно сущности понятия «толерантность», ознакомление с видами толерантности и формами проявления интолерантности, осознание значимости толерантности в профессиональной деятельности учителя иностранного языка. Средствами реализации указанного педагогического условия выступили лекции, семинары, диспуты, дискуссии, которые проводились в рамках педагогического кружка «Основы педагогики толерантности» и учебных дисциплин «Педагогика», «Английский язык», «Лингвострановедение». Этот этап предусматривал использование таких видов обучения, как: работа с информационными источниками (составление конспектов, написание рефератов, докладов, составление тезауруса педагогических терминов), интерактивные лекции (лекции-полилоги, лекции-дискуссии), дискуссии.

На коммуникативно-поведенческом этапе внедрялось второе педагогическое условие, предусматривающее приобретение практических умений и навыков студентов относительно формирования толерантности у учащихся основной школы, организации толерантного взаимодействия, отработку их путем внедрения активных методов обучения, ролевых игр, решение педагогических задач, разрешение конфликтных ситуаций и т. д.

Самостоятельно-творческий этап был направлен на реализацию третьего педагогического условия и предусматривал проведение разнообразных внеаудиторных видов работы, самостоятельную творческую деятельность студентов, применение студентами приобретенных знаний, умений и навыков во время прохождения педагогической практики.

Результаты контрольного среза засвидетельствовали целесообразность внедрения определенных педагогических условий подготовки будущих учителей иностранного языка к формированию толерантности у учащихся основной школы в образовательный процесс высшего педагогического учебного заведения.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей иностранного языка, педагогические условия, толерантная среда, коммуникативные модели поведения, творческая внеаудиторная работа.

*Anastasia Logvinenko,
Postgraduate student of the Department of Pedagogics,
South-Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushinsky,
26, Staroportofrankovskaya St, Odessa, Ukraine*

REALISATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR TRAINING FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN THE FORMATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' TOLARANCE

The aim of the article is to report the experimental methodology of training future foreign language teachers in the formation of secondary school students' tolerance due to a step-by-step implementation of these pedagogical conditions: creation of tolerant surroundings within a student group; improvement of future foreign language teachers' skills to fulfill communicative models of tolerant behaviour; engagement of future foreign language teachers into creative out-of-school activities of tolerant character.

The aim of the motivational and didactic stage was to implement the first pedagogical condition facilitating students' acquisition of necessary knowledge about the essence of the notion "tolerance", their acquaintance with the types of tolerance and forms of intolerance as well as awareness of the importance of tolerance in foreign language teacher's professional activity. The means of implementation of these pedagogical conditions were as follows: lectures, seminars, debates, discussions held within the framework of the pedagogical study group «Fundamentals of Pedagogy of Tolerance» and educational disciplines «Pedagogy», «English», «Linguistic and Country Studies». This stage presupposed the use of such types of training as: working with information sources (compiling summaries, writing reports, making up thesaurus of pedagogical terms), interactive lectures (lectures, polylogues, lectures and discussions), discussions.

On the communicative and behavioral stage, the second pedagogical condition was introduced, providing students' acquisition of practical skills regarding the formation of secondary school students' tolerance, the organization of tolerant interaction, its development through the introduction of active methods of teaching, role-playing games, the solution of pedagogical tasks, the resolution of conflict situations, etc.

The self-guided and creative stage was aimed at the realization of the third pedagogical condition and provided for carrying out a variety of out-of-class activities, students' independent creative activity, application of the acquired knowledge, skills and abilities during the course of pedagogical practice.

The results of the control section testified the expediency of introducing certain pedagogical conditions for training future foreign language teachers in the formation of secondary school students' tolerance within the educational process of a higher pedagogical educational institution.

Key words: future foreign language teachers' training, pedagogical conditions, tolerant surroundings, communicative models of behaviour, creative out-of-school activities.

Подано до редакції: 10.03.2017 р.

Рекомендовано до друку: 24.03.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор В. В. Нестеренко